

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 31.035.2023
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова
доктору філологічних наук, професору,
Ковалевській Тетяні Юріївні

ВІДГУК

офіційного опонента **Русавської Ольги Олегівни**, кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри Англійська мова № 2 Національного університету «Одеська морська академія»,
про дисертацію **Юлії Володимирівни Деде «Вербальні та паравербальні засоби реалізації стратегії мітигації в англійськомовному художньому дискурсі»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.
(Одеса, 2023)

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Мовленнєва комунікація є стратегічним процесом, який вимагає вибору оптимальних мовних ресурсів задля досягнення комунікативної мети. Опис цього процесу потребує відповідної метамови, заснованої на когнітивному підході до мовної системи. Когнітивні механізми, що лежать в основі мислення людини, відтворюються на поверхні мовлення як комплекс мовних засобів, що використовуються для впливу на поведінку партнера з комунікації. З огляду на це комунікативні стратегії постають як особливий тип дискурсу, що має певні комунікативні параметри, послідовності мовленнєвих ходів, специфічну організацією діалогічної взаємодії. Цей спектр явищ та одиниць, що спостерігаються в художньому дискурсі, становить предмет дисертаційного дослідження Ю. В. Деде.

Лінгвістичний аналіз стратегії мітигації в художньому дискурсі видається цікавим та є *актуальним*, оскільки збагачує лінгвістичні знання про процеси стратегічного планування та управління комунікативним перебігом, висвітлює когнітивно-прагматичну природу явища мітигації.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Об'єктом дослідження Ю.В. Деде обрано комунікативну стратегію мітигації, а *предметом* – вербальні та паравербальні засоби реалізації мітигації в англomовному художньому літературному дискурсі та кінодискурсі.

Метою дослідження обрано визначення й опис вербальних та паравербальних засобів реалізації мітигації в англomовному художньому дискурсі.

Теоретико-методологічною базою дослідження Ю.В. Деде слугували праці українських та зарубіжних вчених з комунікативної лінгвістики, прагмалінгвістики, когнітивної лінгвістики, конверсаційного аналізу з питань ввічливого спілкування. У прагматичному плані ввічливість розглядається як набір стратегій, орієнтованих на досягнення позитивного результату у спілкуванні. Лінгвістичний аналіз мітигації як комунікативної стратегії негативної ввічливості з урахуванням механізмів вибору відповідних комунікативних тактик для оформлення комунікативних намірів учасників спілкування, ретельний аналіз вербальних та невербальних засобів мітигації свідчить про розуміння авторкою її когнітивно-прагматичної сутності.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексне дослідження мітигації як комунікативної стратегії негативної ввічливості. У дисертації встановлено співвідношення терміну мітигації із суміжними термінами ввічливість, некатегоричність, хеджування та евфемізація. Авторка надає свою власну дефініцію феномену мітигації як комунікативної стратегії негативної ввічливості. Уперше виокремлено та описано мовленнєві прийоми реалізації мітигативних тактик в англomовному художньому дискурсі. Уперше пропонується класифікація мовленнєвих актів, які становлять загрозу для «обличчя» комунікантів і потребують мітигації, а також класифікація комунікативних мітигативних тактик, які модифікують інтенцію загрозових для «обличчя» актів. Уперше в ході аудиторського й електроакустичного аналізу визначено та диференційовано інтонаційно-просодичні маркери мітигативних тактик в англomовному художньому кінодискурсі.

Структурний опис явища мітигації – дуже докладний, опертий на статистичні підрахунки. Матеріал дисертації викладений чітко й послідовно, що засвідчує лінгвістичну ерудицію авторки, її здібності до критичного аналізу існуючих підходів і теорій та креативного мислення. Вагомо, що дисертантка упорядкувала всі вербальні та невербальні засоби вираження мітигації, розглянула вжиток типових фонологічних засобів маркування виокремлених в роботі мітигативних тактик, композиція розділів відповідає послідовності конкретних завдань, що вирішуються.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків та бібліографії. Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок, із них 182 – основного тексту. Бібліографія містить 267 позицій, із них 100 позицій – джерела іноземними мовами, 11 джерел довідкової літератури. Список літературних та кінематографічних джерел містить 51 найменування. У тексті дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.

У Вступі роботи (с. 12-18) обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено мету та завдання роботи, описано методи, визначено наукову новизну, практичну та теоретичну цінність отриманих результатів дослідження, наведено дані про апробацію дисертації.

У першому розділі (с. 19 – 55) описано теоретичне підґрунтя дослідження, визначено ключові поняття (ввічливість, некатегоричність, мітигація). Здобувачка робить аналітичний огляд теоретичної літератури, присвяченої феномену мітигації як стратегії негативної ввічливості з точки зору максим та постулатів мовленнєвого спілкування, у світі теорії збереження «обличчя», проводить чітку межу між схожими, але не тотожними поняттями мітигація, некатегоричність, хеджування та евфемізація. Важливим і доречним видається звернення до когнітивно-прагматичних виявів мітигації в комунікативних інтеракціях.

У другому розділі (56 – 114) здобувачка зосереджується на сучасних дефініціях термінів комунікативна стратегія і комунікативна тактика, а також надає популярні класифікації комунікативних стратегій. Опираючись на розробки американських, європейських та українських лінгвістів, Ю.В. Деде

пропонує власну класифікацію загрозливих для «обличчя» мовленнєвих актів, що підлягають пом'якшенню, а також власну класифікацію мітигативних тактик, актуалізацію якої вона простежує на прикладах з сучасного англомовного художнього дискурсу. Спостереження за фактичним матеріалом наводять дослідницю на думку про те, що для кожного з виокремлених загрозливих для «обличчя» мовленнєвих актів існує свій набір тактик, які використовуються для його пом'якшення. На наш погляд, цілком доречним є підрахунок частотності використання мітигативних тактик, який дозволив дисертантці дійти до певних висновків щодо тенденцій вживання мітигативних тактик.

Третій розділ (115 – 178) присвячено глибокому та всебічному аналізу функціонування просодичних засобів актуалізації мітигації в англомовному кінодискурсі. Спочатку здобувачка цілком слушно зосереджується на описі комунікативних функцій паравербальних засобів. Контекстуально-інтерпретаційний аналіз паравербальних засобів вираження мітигації в англомовному кінодискурсі дозволив Ю.В. Деде виокремити певні фонаційні, пантомімічні, мануальні, мімічні та ситуаційно-конфігураційні паравербальні засоби, що маркують мітигативні вияви в англомовному кінодискурсі.

Підрозділ 3.3.2 слугує побудові методології аналізу взаємодії інтонаційно-просодичних ресурсів в актуалізації й декодуванні мітигативних тактик. Результати електро-акустичного аналізу просодичних засобів реалізації мітигативних тактик (підрозділ 3.3.3) доводять значну роль інтонаційно-просодичних ресурсів в оптимізації змісту дискурсу. Авторка ретельно аналізує показники ЧОТ усіх мітигативних реалізацій, а також діапазон значень інтенсивності та показники тривалості. Дисертація містить чимало схем і таблиць, що унаочнюють міркування авторки й графічно візуалізують отримані результати. На схвалення заслуговує і складення «просодичного портрету» кожної з виділених мітигативних тактик (підрозділ 3.4). Вважаємо це вагомим здобутком дисертантки.

Загальні **Висновки** відповідають поставленим у роботі меті і завданням, є переконливими, логічно впливають з проведеного аналізу. Список

використаної літератури та джерельна база оформлені відповідно до вимог, містять праці іноземними мовами (88 позицій).

Перспективу подальших наукових пошуків вбачаю в урахуванні соціальних характеристик мовців (фах, вік та ін.) учасників комунікації, що дозволить встановити соціально-значущі підвалини частотної, силової та темпоральної варіативності мітигативних утворень.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Дисертація, виконана Ю.В. Деде, є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних завдань. Основні положення дисертації містять елементи новизни. Наукові положення повністю обґрунтовані і отримали необхідну апробацію на наукових засіданнях теоретичної та прикладної фонетики англійської мови факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (2019-2023 р.р.) і на одинадцяти міжнародних науково-практичних та наукових конференціях.

Теоретичні і практичні результати дослідження дисертантка виклала у чотирнадцяти одноосібних публікаціях, чотири з яких опубліковано у фахових виданнях України, дві – надруковані за кордоном. Загальний обсяг публікацій – 2,6 друкованих аркуша.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Дисертаційне дослідження Юлії Деде має безперечну практичну цінність, оскільки має прикладний характер і пропонує алгоритм дослідження вербальних та невербальних характеристик мітигативних утворень, що прислужиться у викладанні курсів з комунікативної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, дискурсології, прагмалінгвістики, фоностилістики, теоретичної фонетики, у науково-дослідній роботі здобувачів різних освітніх рівнів.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Відзначаючи актуальність і глибину дослідження Юлії Володимирівни Деде, високий науковий рівень, важливість отриманих результатів, вважаємо за

за необхідне звернути увагу на певні моменти, які є дискусійними або потребують пояснень автора:

дисертаційній праці наведено вдалу власну класифікацію мітигативних тактик, відображених в сучасному англomовному художньому дискурсі, яку докладно та переконливо проаналізовано з точки зору вербальної / невербальної експлікації в сучасному англomовному художньому дискурсі; наведено кількісні дані щодо використання цих тактик для мітигації певних загрозливих для «обличчя» мовленнєвих актів (С.113-114). Чим можна пояснити таку кількісну розбіжність? Країнські вчені, що опікуються проблемами невербаліки, зокрема Л. В. Солошук, відносять просодичні компоненти, разом з кінесичними та проксемічними, до невербальних комунікативних компонентів. Чому дисертантка послуговується терміном «паравербаліка» та відповідно аналізує просодичний компонент як паравербальний?

є зовсім зрозумілим, на наш погляд, є ігнорування під час аудиторського та електроакустичного аналізу такого інтонаційного параметру, як параметр тривалості пауз усередині фраз, що актуалізують мітигативні тактики.

Висловлені зауваження не впливають на загальний високий науковий рівень роботи, її новаторський характер, теоретичну й практичну значущість, вони не стосуються змісту основних положень дослідження і не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків, що мають суттєве значення для подальшого розвитку лінгвістики. Позиції та переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

7. Загальна оцінка дисертації.

Основний зміст дисертації, поданий у авторефераті, показує, що її авторка має власне бачення вирішення наукової проблеми, володіє методикою проведення наукового дослідження, вміє логічно робити узагальнення та висновки. Враховуючи стверджене вище, вважаю, що дисертація «Вербальні та паравербальні засоби реалізації стратегії мітигації в англomовному художньому дискурсі» є завершеним, самостійним дослідженням актуальної проблеми сучасного мовознавства, яке відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.22р.), а її авторка Деде Юлія Володимирівна заслуговує надання ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук, доцент,
доцента кафедри Англійська мова № 2
Національного університету
«Одеська морська академія»

Ольга РУСАВСЬКА

